

ارجمت علی

حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد جواد ارسطا
تقریر و تحقیق: حجت الاسلام و المسلمین محمد مهدی فر

WWW.KeAb.ir

فقه اجتماعی

نویسنده: حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد جواد ارسطا

تقریر و تحقیق: حجت الاسلام والمسلمین محمد مهدی فر

مدیر اجرایی: محمد قرانتی ستوده . ویراستار: حامد عبداللهی

صفحه آرایی و طرح جلد: واحد انتشارات مرکز پژوهشی مینا . انتشارات: مکت اندیشه

چاپ و صحافی: رنگینه . شابک: ۶-۳۶-۷۲۰۲-۶۲۲-۹۷۸ . نوبت چاپ: اول ۱۳۹۹ . قیمت: ۵۰۰,۰۰۰ ریال

تمامی حقوق مادی و معنوی این اثر برای مرکز پژوهشی مینا (مؤسسه صراط مبین) محفوظ است.

سرشناسه: ارسطا، محمدجواد، ۱۳۲۲. عنوان و نام پدیدآور: فقه اجتماعی / نویسنده محمدجواد ارسطا - محمد مهدی فر. مشخصات نشر: قم: مکت اندیشه، ۱۳۹۹. مشخصات ظاهری: ۱۸۰ ص: ۵/۱۴ × ۵/۲۱ س. م. شابک: ۶-۳۳۶-۷۲۰۲۲-۶۲۲-۹۷۸ وضعیت فهرست نویسی: فیبا، باادداشت: این اثر با حمایت مرکز پژوهشی مینا و مؤسسه صراط مبین هدایت منتشر شده است. موضوع: فقه -- جنبه های اجتماعی. موضوع: Islamic law -- social aspects. موضوع: اسلام و دولت، موضوع: Islam and state، شناسه افزوده: مهدی فر، محمد، ۱۳۷۰- شناسه افزوده: مرکز پژوهشی مینا. شناسه افزوده: مؤسسه صراط مبین هدایت. رده بندی کنگره: BP۱۶۹: ۲۸۲۴۶۱۸ رده بندی دیویی: ۲۹۷/۲۲ شماره کتابشناسی ملی: ۷۲۸۴۶۱۸ رده بندی رکز: فیبا وضعیت رکز: فیبا

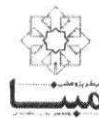
شبکه ارتباط با مخاطب

روابط عمومی (سفارش کتاب، پیشنهادات و انتقادات): مهدی غفاریان فرهود ۰۲۵۳۳۹۰۶۴۰۵

دفتر مرکزی: قم - ۴۵ متری شهید صدوقی - کوچه ۵۶ - پلاک ۷۴ - تلفن: ۰۲۵۳۳۹۰۶۴۰۴

آدرس تارنما: www.smhi.ir - www.mabnarc.ir

پست الکترونیک: info@smhi.ir - info@mabnarc.ir

۱۱ **مقدمه: اقتضانات تدوین فقه اجتماعی**

۱۳ ۱. نگاهی به تعریف فقه اجتماعی و رابطه آن با فقه فردی

۲۱ ۲. اقتضانات ورود به مباحث «فقه اجتماعی»

۲۱ الف: نگاه جامع به منابع دینی مرتبط با اجتماع و حکومت

۲۱ ب: تفکیک بین امور ثابت و متغیر

۲۲ ج: تأسیس یا اصطیاد ضوابط مربوط به اداره جامعه و حکومت

۲۷ **بخش اول: مفهوم، ویژگی‌ها و ضوابط حاکم بر فقه اجتماعی**

۲۹ فصل اول: تفاوت‌های فقه اجتماعی و فقه فردی

۲۹ گفتار اول: تفاوت در مکلف

۳۶ گفتار دوم: تفاوت در روش حل مسئله فقهی

۳۸ گفتار سوم: تفاوت در مرجع تشخیص دهنده موضوعات

۳۸ گفتار چهارم: ارزیابی فقه فردی و اجتماعی در پاسخ‌گویی

۴۱ فصل دوم: روش استنباط ضوابط حاکم بر فقه اجتماعی

۴۴ گفتار اول: شیوه استنباط ضوابط با تأکید بر مثال‌های عینی

۵۷ گفتار دوم: تبیین ضوابط حاکم بر فقه اجتماعی

۶۷	بخش دوم: فقه اجتماعی و حکومت اسلامی
۶۷	فصل اول: کلیات
۶۸	گفتار اول: اختصاص بحث به زمان غیبت معصوم <small>علیه السلام</small>
۷۳	گفتار دوم: هدف از تشکیل حکومت: استقرار فضایل اخلاقی در جامعه
۷۶	گفتار سوم: امکان سنجی تأسیس حکومت اسلامی در قالب شکل های مختلف
۸۵	فصل دوم: ضوابط حاکم بر ساختار حکومت اسلامی
۸۶	گفتار اول: ضوابط عمومی
۱۰۷	گفتار دوم: ضوابط ساختاری
۱۲۹	بخش سوم: ساختار مطلوب حکومت اسلامی
۱۳۵	فصل اول: رهبری و قوای حاکم
۱۳۵	گفتار اول: رهبری
۱۳۷	گفتار دوم: قوه مقننه
۱۵۵	گفتار سوم: قوه قضائیه
۱۵۹	گفتار چهارم: قوه مجریه
۱۶۳	فصل دوم: نهاد تشخیص مصلحت نظام
۱۶۵	گفتار اول: ضابطه فقهی حاکم بر تشخیص مصلحت
۱۶۸	گفتار دوم: چگونگی انتخاب اعضای نهاد تشخیص مصلحت نظام
۱۷۱	فصل سوم: فواید ساختار مطلوب
۱۷۱	گفتار اول: انطباق با کشورهای دارای مناطق هم‌گرا و واگرا
۱۷۲	گفتار دوم: انطباق با دیدگاه های مختلف ولایت فقیه
۱۷۷	گفتار سوم: بهره‌مندی حداکثری از ولایت فقها

پیشگفتار

یکی از شواهد توانمندی و پویایی یک علم، قدرت همراهی آن با اقتضائات زمان و مکان است. علم فقه به عنوان یک علم بشری که حاصل دسترنج گروهی از بزرگترین عالمان مسلمان در طول تاریخ هزار و چند صد ساله دین اسلام بوده است، به خوبی توان خود در پاسخگویی به نیازهای هر زمان و مکان را نشان داده است. بی تردید این ویژگی علم فقه از ابتناء آن بر منابع چهارگانه کتاب و سنت و اجماع و عقل نشأت می‌گیرد که منابعی معصوم و دور از خطا و باطل هستند. در این میان، فقه امامیه به دلیل برخورداری از سنت معصومانه‌ی ۲۵۰ ساله ائمه اهل بیت علیهم‌السلام دارای ویژگی منحصر به فردی است که دیگر مذاهب اسلامی از آن برخوردار نمی‌باشند. ائمه دوازده‌گانه شیعه که مصداق بارز آیه شریفه «وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا...»^۱ می‌باشند با قرار گرفتن در زمان‌ها و مکان‌های متفاوت، چگونگی مواجهه با شرایط گوناگون را در قالب گفتار و کردار و تقریر معصومانه خویش به مردم تعلیم داده‌اند و بدین ترتیب توسعه فوق‌العاده‌ای در دومین منبع فقه یعنی سنت ایجاد کرده‌اند و جالب اینکه سنت امامان علیهم‌السلام بر پایه‌ی تبیین کتاب خدا و نقل از رسول خدا صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم استوار می‌باشد

چنانکه امام باقر علیه السلام در روایتی می‌فرماید: «هرگاه برای شما حدیثی بیان کردم، مأخذ آن در کتاب خدا را از من سؤال کنید.»^۱ و در روایت دیگری از آن حضرت نقل شده است که فرمود: «حدیث کرد برای من پدرم (امام سجاد علیه السلام) از جدم (امام حسین علیه السلام) از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم از جبرئیل علیه السلام از خداوند صلی الله علیه و آله و سلم و سپس فرمود: هر حدیثی که می‌گویم سندش همین است.»^۲

بدین ترتیب سنت معصومین علیهم السلام از دیدگاه فقه شیعه منبع بسیار وسیعی است که بین کتاب خدا و سنت نبوی پیوند برقرار کرده و به این مقدار اکتفا ننموده بلکه با ارائه قواعد فراوانی چگونگی استنباط از کتاب و سنت را به دیگران تعلیم می‌دهد (چنانکه امام رضا علیه السلام می‌فرماید: علينا إلقاء الأصول و عليكم التفريع).^۳

***

متنی که پیش رو دارید، در زمره نخستین تلاش‌هایی قرار دارد که بر اساس تعالیم ائمه علیهم السلام در صدد استنباط جنبه‌ی دیگری از فقه اسلامی است. در این جنبه بر اساس تعریف رایج علم فقه که به دنبال استنباط افعال مکلفین از منابع چهارگانه می‌باشد، هدف آن است که احکام مربوط به افعال گروهی دیگر از مکلفان استخراج گردد. از آنجا که این مکلفان (که عبارتند از شهروند، اشخاص حقوقی، جامعه و دولت) فقط در صحنه‌ی روابط اجتماعی مطرح می‌گردند، می‌توان این مباحث را «فقه اجتماعی» نامید.

۱. شیخ کلینی، الکافی، ج ۵، ص ۳۰۰.

۲. شیخ حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۲۷، ص ۹۷.

۳. همان، ج ۲۷، ص ۶۲.

آخرین کلام و نه کلام آخر آنکه متن حاضر نمونه‌ای از گام برداشتن در مسیری جدید و ناهموار است؛ امید آنکه با کمک شیفتگان علوم قرآن عَلَيْهِمُ السَّلَامُ این گام‌ها ادامه یابد و مسیر هموار گردد و چهره‌ی دیگری از ظرفیت‌های فراوان فقه اسلام آشکار شود.

و السَّلَامُ عَلَى مَنْ يَخْدُمُ الْحَقَّ لِنَاةِ الْحَقِّ

محمد جواد ارسطا

۱۳۹۹/۷/۲۰

www.Ketab.ir